

Guía Docente				
Datos Identificativos				2022/23
Asignatura (*)	Pobreza e desigualdade: debates, medicións e identificación de grupos en risco de exclusión		Código	615525005
Titulación	Mestrado Universitario en Políticas Sociais e Intervención Sociocomunitaria			
Descriptor				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Mestrado Oficial	1º cuatrimestre	Primeiro	Obrigatoria	6
Idioma	CastelánGalegoInglés			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Economía			
Coordinación	Novo Corti, María Isabel	Correo electrónico	isabel.novo.corti@udc.es	
Profesorado	Novo Corti, María Isabel Picatoste Novo, José María	Correo electrónico	isabel.novo.corti@udc.es j.pnovo@udc.es	
Web				
Descrición xeral	A materia pretende que o alumnado adquira os coñecementos que permitan a análise e medición da pobreza, así como a identificación dos grupos en risco de exclusión. De xeito transversal, farase referenecia, ao longo de toda a asignatura, ás paticularidades a distintos grupos en risco de pobreza e/ou exclusión. O dominio do temario axudará a identificar posibles riscos, contribuíndo así ao desenvolvemento profesional na área de políticas públicas e accións relacionadas coa pobreza e a exclusión social.			

Competencias do título	
Código	Competencias do título
A1	CE1 - Determinar as dimensións e categorías axeitadas para o diagnóstico e a análise científica das situacións de exclusión social.
A2	CE2 - Interpretar os feitos e as políticas sociais desde os distintos paradigmas teóricos vixentes na análise da exclusión.
A3	CE3 - Deseñar e desenvolver procesos de observación e documentación para o estudo das políticas e os sistemas de benestar social.
A4	CE4 - Recompilar e interpretar a información suficiente para chegar a diagnósticos fiables sobre os riscos de exclusión e os factores de vulnerabilidade social.
A5	CE5 - Interpretar as situacións e os procesos de marxinação social e económica de colectivos desde unha perspectiva histórica e macroestrutural.
A6	CE6 - Avaliar a capacidade e eficacia das medidas de intervención para corrixir ou previr situacións e procesos de exclusión social.
A7	CE7 - Identificar e valorar a posibilidade de intervención e prevención en procesos de conflitividade social.
A8	CE8 - Identificar procesos e factores de cohesión social, e deseñar medidas para a súa potenciación.
A17	CEG3 - Aplicar a perspectiva de xénero como enfoque epistemolóxico e metodolóxico de investigación e de intervención sobre a realidade social.
A23	CEE3 - Identificar as dinámicas interxeracionais, biolóxicas e socioeconómicas que xeran situacións de exclusión.
B1	CB1 - Demostrar coñecementos avanzados, de carácter multidisciplinar, para a investigación e o exercicio profesional no ámbito da exclusión social.
B2	CB2 - Aplicar e integrar os coñecementos a contornos e problemas emerxentes e indefinidos, na práctica investigadora e profesional.
B3	CB3 - Seleccionar o marco científico adecuado para avaliar as evidencias dispoñibles e postular hipóteses razoadas sobre a avaliación previsible dos feitos sociais estudados.
B4	CB4 - Identificar os dilemas éticos e a responsabilidade social tras os retos formulados na práctica profesional e investigadora.
B5	CB5 - Comunicar con claridade os coñecementos e problemas científicos sobre os que se traballa tanto a un público non experto como de especialistas.
B7	CB7 - Que os estudantes saiban aplicar os coñecementos adquiridos e a súa capacidade de resolución de problemas en contornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudo.

B8	CB8 - Que os estudantes sexan capaces de integrar coñecementos e enfrontarse á complexidade de formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúa reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.
B9	CB9 - Que os estudantes saiban comunicar as súas conclusións e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan a públicos especializados e non especializados dun modo claro e sen ambigüidades.
B10	CB10 - Que os estudantes manexen as habilidades de aprendizaxe que lles permitan continuar estudando dun modo que haberá de ser en gran medida autodirixido ou autónomo.
B11	CB11 - Participar en proxectos de investigación e colaboracións científicas no ámbito da exclusión social, en contextos interdisciplinares e de transferencia de coñecementos.
B13	CX1 - Comprender e integrar coñecementos complexos para traducilos en propostas de investigación e programas de intervención en contextos sociais problemáticos.
B14	CX2 - Realizar unha análise crítica da realidade social e do desenvolvemento profesional vinculada aos feitos sociais sobre os que se traballa.
B15	CX3 - Deseñar, aplicar e avaliar proxectos de investigación en ciencias sociais relacionados cos procesos e as situacións de exclusión social.
B16	CX4 - Dirixir e coordinar equipos de investigación e profesionais de carácter multidisciplinar que traballen nos principais ámbitos da exclusión social.
B17	CX5 - Elaborar e defender informes, proxectos e memorias no campo das ciencias sociais.
B18	CX6 - Valorar a adecuación das distintas ferramentas teóricas, metodolóxicas e técnicas ás preguntas e os obxectivos específicos formulados sobre a realidade social e as políticas sociais.
B20	CX8 - Aplicar a perspectiva comparada na comprensión das problemáticas sociais e das respostas e solucións políticas.
B21	CX9 - Aplicar unha perspectiva interdisciplinar na análise e a valoración de problemáticas de exclusión e políticas sociais de inclusión e cohesión.
C1	CT1 - Expresarse correctamente, tanto de forma oral como escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.
C2	CT2 - Dominar a expresión e a comprensión de forma oral e escrita dun idioma estranxeiro.
C3	CT3 - Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.
C4	CT4 - Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía respectuosa coa cultura democrática, os dereitos humanos e a perspectiva de xénero.
C5	CT5 - Entender a importancia da cultura emprendedora e coñecer os medios ao alcance das persoas emprendedoras.
C6	CT6 - Adquirir habilidades para a vida e hábitos, rutinas e estilos de vida saudables.
C7	CT7 - Desenvolver a capacidade de traballar en equipos interdisciplinares ou transdisciplinares, para ofrecer propostas que contribúan a un desenvolvemento sostible ambiental, económico, político e social.

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias do título	
Identificar os procesos sociais que poden provocar situacións de desigualdade, pobreza, vulnerabilidade ou risco de exclusión social, así como identificar grupos en risco de pobreza.		BM1	CM1
		BM2	CM4
		BM3	
Competencias xenéricas para desenvolver unha mirada crítica e creativa ao analizar a problemática da pobreza: Crítica, no sentido de pór en cuestionamiento os principios organizadores do coñecemento e Creativa, ao considerar as implicacións sociais e políticas que os discursos levan, recoñecendo situacións de desigualdade nos países desenvolvidos, explicar a súa natureza e a influencia do contorno económico.		BM7	CM1
		BM8	CM4
		BM9	CM5
		BM10	CM6
		BM11	
		BM14	
		BM15	
		BM20	
		BM21	

Competencias específicas en coñecementos que permitan identificar factores clave no fenómeno da pobreza e da exclusión, así como os principais grupos que se atopan nesta situación, como é o caso da pobreza e cómo afecta á desigualdade de xénero, incrementando a súa perspectiva social.	AM1 AM3 AM4 AM5 AM6 AM7 AM8 AM17	BM2 BM4 BM7	CM1 CM2 CM3 CM4
Competencias relacionadas coa análise das políticas sociais relativas á pobreza e exclusión, a comparación entre elas, a discusión e a elaboración de informes, en diferentes soportes ou medios.	AM2 AM3 AM5	BM5 BM13 BM16 BM17	
Competencias relacionadas co uso e a análise de bases de datos e recursos on-line, así como o cálculo de indicadores: Utilización de métodos e técnicas de investigación aplicadas á desigualdade, pobreza e exclusión.	AM3 AM6 AM23	BM10 BM11 BM18	CM7

Contidos	
Temas	Subtemas
PARTE 1: Introducción	1.1. Economía e sociedade. Globalización e interdependencia. 1.2. Os principais problemas da economía.
PARTE 2: Eficiencia e equidade	2.1. Eficiencia económica e equidade 2.2. O óptimo de Pareto e os teoremas básicos da economía do benestar
PARTE 3: Concepto de pobreza e desigualdade	3.1. Conceptos de pobreza, desigualdade e exclusión social 3.2. Principais medidas de pobreza 3.3. A medición da desigualdade. A curva de Lorenz
PARTE 4: A exclusión social	4.1. Exclusión social 4.2. Medida de la exclusión social: la tasa AROPE
PARTE 5: Os obxectivos do Desenvolvemento Sustentable (ODS)	5.1. Pobreza, desigualdade e o risco de exclusión social no marco dos Obxetivos do Desenvolvemento Sustentable 5.2. Desenvolvemento económico e desarrollo sustentable 5.3. O Índice de Desenvolvemento Humano
PARTE 6: Investigación aplicada	6.1. Introducción 6.2. Diferentes enfoques e metodoloxías

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias	Horas presenciais	Horas non presenciais / traballo autónomo	Horas totais
Obradoiro	A6 B8 B11 B14 B17 B21 C1 C3 C4 C7	8	0	8
Sesión maxistral	A1 A2 A3 B1 B2 B4 B11 B13 B14 B15 B16 B18 C2 C4	25	50	75
Lecturas	A4 B10 C1 C2 C7	0	10	10
Prácticas a través de TIC	A4 A5 A8 B2 B3 B7 B13 B14 B18 C2 C3 C4 C7	0	7	7
Aprendizaxe colaborativa	B5 B9 C5 C7	4	8	12

Traballos tutelados	A7 A17 A23 B1 B2 B3 B4 B7 B8 B10 B11 B14 B15 B18 B20 B21 C6	8	24	32
Proba obxectiva	A4 A5 A8 B2 B3 B8 B10 B20 B21 C3	0	2	2
Atención personalizada		4	0	4
*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado				

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Obradoiro	Realízanse obradoiros ou conferencias de participantes invitados/as, con persoas directamente relacionadas con proxectos ou experiencias que aporten coñecemento empírico sobre o contido da asignatura. Estes obradoiros poderán ser presenciais ou online.
Sesión maxistral	Traballaranse activamente os temas do programa, integrando a exposición docente cos debates dirixidos e outras actividades prácticas. A orde das sesións poderá sufrir algúns cambios en función da asistencia de conferenciantes invitados/as para tratar estudos de casos ou experiencias concretas.
Lecturas	Recomendarase a lectura de textos académicos ou de actualidade, relacionados co contido da asignatura para que os estudantes os analicen, interpreten e os comprendan en base aos coñecementos e ás ferramentas da análise económica e social, que se estudian na materia.
Prácticas a través de TIC	O alumnado tratará de aplicar o uso das TIC para aprender de forma efectiva, a través de actividades de carácter práctico, baseadas en documentación escrita, audiovisual e de calquera índole, relacionada coa materia, mediante a utilización das tecnoloxías da información e as comunicacións. Trátase de ampliar coñecementos e obter información para facilitar a aprendizaxe autónoma e o razoamento crítico. A plataforma Moodle será un vehículo importante para a aplicación desta metodoloxía.
Aprendizaxe colaborativa	Metodoloxía de ensinanza-aprendizaxe que permite a división da clase en grupos pequenos fomentando o traballo en conxunto para a resolución de tarefas académicas de forma non competitiva. A persoa docente guiará o proceso de resolución de tarefas ben de forma presencial ben apoiándose nas TIC.
Traballos tutelados	Estudo autónomo e en profundidade dalgún dos problemas socioeconómicos detectados, a partir dun traballo de investigación e a consecuente fundamentación en fontes bibliográficas, baixo a tutela da persoa docente.
Proba obxectiva	Trátase dunha proba para a avaliación da aprendizaxe, pode combinar distintos tipos de preguntas: preguntas de resposta múltiple, de ordenación, de resposta breve, de discriminación, de completar e/ou de asociación. Tamén pode construírse con un só tipo dalgunha destas preguntas. Poderá incluír tanto preguntas de carácter teórico como práctico ou problemas. Realízase durante o transcurso do curso. Forma parte da avaliación continua. Poderase realizar online a través de la plataforma Moodle ou de forma presencial.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Prácticas a través de TIC Obradoiro Traballos tutelados Lecturas	A equipa docente estará dispoñible para a atención personalizada aos/as estudantes, sempre que eles/elas o requiran, para aqueles temas que estimen oportuno, en relación co temario da asignatura. Particularmente para a resolución problemas, leituras, etc. Esta atención poderá ser online a través dos mecanismos facilitados pola universidade.

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias	Descrición	Cualificación

Proba obxectiva	A4 A5 A8 B2 B3 B8 B10 B20 B21 C3	Valoraranse coñecementos adquiridos ao longo do curso. A proba poderá consistir en cuestións de tipo teórico ou práctico. Forma parte da avaliación continua. Poderá ser realizada presencialmente ou online a través da plataforma Moodle ou utros medios dixitais que se acorden.	60
Traballos tutelados	A7 A17 A23 B1 B2 B3 B4 B7 B8 B10 B11 B14 B15 B18 B20 B21 C6	Un ou varios traballos, para unha avaliación dos coñecementos e competencias do conxunto da materia. Poderan realizarse de forma individual ou grupal. Forma parte da avaliación continua. Poderá ser realizada presencialmente ou online a través da plataforma Moodle ou utros medios dixitais que se acorden.	40

Observacións avaliación

A) NORMATIVA DE AVALIACIÓN:

1. Condicións de avaliación: está prohibido acceder á sala de exames con calquera dispositivo que permita a comunicación co exterior e / ou o almacenamento de información, agás no caso de exames en liña ou así o indique a equipa docente.

2. Identificación do alumno/a: o alumno/a deberá demostrar a súa personalidade segundo a normativa vixente.

B) TIPOS DE VALORACIÓN:

1. Cualificación de non presentado/a: corresponde ao alumno/a, cando só participa en actividades de avaliación que teñan unha ponderación inferior ao 20% sobre a cualificación final, independentemente da cualificación acadada.

2. Estudantes con recoñecemento de dedicación a tempo parcial e dispensa académica de exención de asistencia: os estudantes con recoñecemento de dedicación a tempo parcial, aínda que estean exentos de asistencia, serán avaliados cos mesmos criterios que os estudantes a tempo completo.

C) OPORTUNIDADES DE AVALIACIÓN:

Primeira oportunidade: aplicaranse os criterios de avaliación indicados anteriormente nesta sección.

Segunda oportunidade: os criterios de avaliación son os mesmos para todas as oportunidades de avaliación. Na avaliación da segunda oportunidade (artigo 18, sección 5, das Normas de avaliación, revisión e reclamacións de cualificacións de estudos de bacharel e máster) os estudantes terán a oportunidade de realizar unha proba final, consistente nun cuestionario mixto, equivalente ao 100% da avaliación, na que os estudantes deberán demostrar que acadaron as competencias da materia.

Convocatoria adiantada: as condicións de avaliación da oportunidade adiantada (art. 19 das Normas de avaliación, revisión e reclamacións das cualificacións dos estudos de grao e mestrado) serán específicas para esta oportunidade. Avaliarase mediante unha proba mixta que representará o 100% da nota final.

D) OUTRAS OBSERVACIÓNS DE AVALIACIÓN:

Para aprobar a materia será necesario acadar unha nota de 5 sobre 10.

Se se obtén a nota 5 de 10 na avaliación continua (CE) realizada durante o curso, non será necesario realizar os exames finais. Os estudantes que non superen a avaliación continua poderán presentarse ao exame final, consistente nunha proba mixta (100% da avaliación total), na que deberán demostrar que adquiriron os coñecementos e habilidades necesarios para acreditar as competencias relacionadas coa materia.

En caso de plagio aplicarase a correspondente penalización.

OUTRAS RECOMENDACIÓNS:

1. A entrega dos traballos documentais realizados nesta materia:

- Solicitarase en formato virtual e / ou soporte informático
- Farase a través de Moodle, en formato dixital sen necesidade de imprimilos

2. Débese ter en conta a importancia dos principios éticos relacionados cos valores de sustentabilidade no comportamento persoal e profesional.

3. Traballarase para identificar e modificar prexuizos e actitudes sexistas e influirase o ambiente para modificalos e promover valores de respecto e igualdade.

4. Facilitarase a plena integración de estudantes que, por razóns físicas, sensoriais, psíquicas ou socioculturais, experimentan dificultades para un acceso adecuado, igual e rendible á vida universitaria.

5. Nas clases sosterase o principio de debate democrático, escoitando e respetando todas as opinións diversas en torno aos temas tratados, tanto de parte do profesorado como do alumnado.

Fontes de información

Bibliografía básica

- Collier, P., & Dollar, D. (2002). Globalization, growth, and poverty: Building an inclusive world economy. Oxford University Press
- Fundación FOESSA (Varios). Informes sobre exclusión y desarrollo social en España. Fundación FOESSA
- Instituto Nacional de Estadística - España (2006). La pobreza y su medición. Presentación de diversos métodos de obtención de medidas de pobreza. INE. Instituto Nacional de Estadística.
- Sen, A. (1992). Sobre conceptos y medidas de pobreza. Comercio exterior, 42(4), 310-322
- Subirats, Joan (2004). Pobreza y exclusión social, un análisis de la realidad española y europea. Colección de Estudios Sociales, 16, Fundación La Caixa
- Villar, A. (2017). Lectures on Inequality, Poverty and Welfare. Springer
- Naciones Unidas (Varios). Página Web.
- Unión Europea (Varios). Página Web.
- Banco Mundial (Varios). Página Web.
- OIT (Varios). Página Web.
- Atkinson, A. B. (1998). Social exclusion, poverty and unemployment. In J. Hills (Ed.), Exclusion, employment and opportunity (pp. 1-20) London School of Economics and Political Science: Centre for Analysis of Social Exclusion (CASE).
- Atkinson, R., & Davoudi, S. (2000). The concept of social exclusion in the european union: Context, development and possibilities. Journal of Common Market Studies, 38(3) doi:10.1111/1468-5965.00229
- Ayala, L. (2006). La monitorización de la desigualdad y la exclusión social: hacia un sistema integrado de indicadores, en Vidal Fernández, F. (dir.), V Informe FUHEM de políticas sociales: La exclusión social y el estado del bienestar en España, Madrid: FUHEM, 43-59. Disponible en:
<http://www.fuhem.es/media/ecosocial/file/Cohesi%C3%B3n%20Social/Desigualdad.%20pobreza%20y%20exclusi%C3%B3n/AYALA%20CA%C3%91%C3%93N,%20Luis,%20La%20monitorizaci%C3%B3n%20de%20la%20desigualdad.pdf>
- Cortina A., Pereira G. (2009). Pobreza y libertad: erradicar la pobreza desde el enfoque de las capacidades de Amartya Sen. Madrid: Tecnos.
- Fundación FOESSA (2014). Una mirada de género a la exclusión social. Fundación FOESSA. Disponible en:
http://www.foessa2014.es/informe/uploaded/documentos_trabajo/15102014151359_2687.pdf
- Fundación FOESSA (2015). Análisis y Perspectivas 2016: Expulsión Social y Recuperación Económica. Fundación FOESSA. Disponible en:
http://www.foessa.es/publicaciones_compra.aspx?Id=5279&Idioma=1&Diocesis=42
- Instituto Nacional de Estadística (2006). La pobreza y su medición. Presentación de diversos métodos de obtención de medidas de pobreza. Instituto Nacional de Estadística. Disponible en:
file:///F:/Docencia/Pobreza%20y%20exclusi%C3%B3n%20social/Gu%C3%ADa%20Carlos%20III/INE_pobreza.pdf
- Piketty, T., & Saez, E. (2014). Inequality in the long run. Science, 344(6186), 838-843.
doi:10.1126/science.1251936
- Picosteste, José Picosteste, Ignacio López Arranz, Mª Asunción (2016). Las políticas públicas de austeridad efectos del Real Decreto-Ley 16/2012, de 20 de abril, en España. Editorial Aranzadi, S.A. ISBN:97884
- Stiglitz J. E., Sen A. y Fitoussi J. P. (2009). El informe de la comisión sobre la medición de las actividades económicas y el progreso social. Institut national de la statistique et des études économiques. Disponible en:
<http://www.ambafrance-es.org/Informe-de-la-Comision-Stiglitz>
- Subirats, Joan. (dir.) (2004) Pobreza y exclusión social, un análisis de la realidad española y europea, Colección de Estudios Sociales, 16, Fundación La Caixa. Disponible en:
<http://www.didacqueralt.com/pobreza-sp.pdf>

Bibliografía complementaria	- Atkinson, A. B. (1998). Social exclusion, poverty and unemployment. In J. Hills (Ed.), Exclusion, employment and opportunity (pp. 1-20). London School of Economics and Political Science: Centre for Analysis of Social Exclusion (CASE) - Atkinson, R., & Davoudi, S (2000). The concept of social exclusion in the European Union: Context, development and possibilities. Journal of Common Market Studies, 38(3) - Martínez Virto, L., & Sánchez Salmerón, V. (2019). Regional inclusion policies in Spain: new approaches and keys to their effectiveness. Investigaciones Regionales / Journal of Regional Research, 44 (2019/2), 17-28 - Novo-Corti, I; Baña Castro, M (2011). Muller Rural Galega, tecendo redes para un novo milenio. Gesbiblo - Rycroft, Robert S. (2018). The economics of inequality, discrimination, poverty and mobility (2nd edition). Routledge - Taylor & Francis - Collier, P. (2018). El club de la miseria : qué falla en los países más pobres del mundo. Turner Ed. - Goerlich, F.J. & Villar, A. (2009). Desigualdad y bienestar social, de la teoría a la práctica. Fundación BBVA Recoméndase facer un seguimento continuo da plataforma MOODLE
------------------------------------	--

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fontes de información e técnicas estatísticas para a análise das políticas sociais/615525007

Materias que continúan o temario

Observacións

Recoméndase seguir con asiduidade as indicacións e novidades da plataforma MOODLE, xa que esta plataforma, xunto coas clases presenciais, constitúe un sistema esencial de comunicación entre a equipa docente e o estudiantado. Ademais, fanse as seguintes observacións e recomendacións, con carácter xeral:

1. A entrega dos traballos documentais que se realicen nesta materia:
 - a. Solicitarase en formato virtual e/ou soporte informático;
 - b. Realizarase a través de Moodle, en formato dixital sen necesidade de imprimilos.
2. Débese ter en conta a importancia dos principios éticos relacionados cos valores de sustentabilidade nos comportamentos persoais e profesionais.
3. Traballarase para identificar e modificar prexuízos e actitudes sexistas, e influirase na contorna para modificalos e fomentar valores de respecto e igualdade.
4. Facilitarase a plena integración do alumnado que por razón físicas, sensoriais, psíquicas ou socioculturais, experimenten dificultades a un acceso axeitado, igualitario e proveitoso á vida universitaria.
5. Nas clases sosterase o principio de debate democrático, escoitando e respetando todas as opinións diversas en torno aos temas tratados, tanto de parte do profesorado como do alumnado.

Adicionalmente, é aconsellable tener coñecementos básicos de socioloxía, economía e dereito. En particular, debes coñecer o papel das organizacións transnacionais (Banco Mundial, Nacións Unidas, Unión Europea). Tamén hai coñecementos básicos de matemáticas e estatística aplicadas á correcta interpretación, cálculo e xestión de bases de datos e indicadores.

Recoméndase ter un nivel de inglés medio-alto para un acceso adecuado ás fontes de información. Así mesmo, requírese un nivel adecuado de uso das TIC.

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente de acordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías